

nagyon szellemesen tárgyalja a szakmában is megfigyelhető „fogolydilemmát”.

A fent vázolt okokból éppen ezért Zsolt Péter munkáját nem bírálhatom. Szociológiai munkaként határozottan izgalmas, és valóban hozzásegít bennünket a médiajelenségek megértéséhez. Kétségeim afelől vannak, hogy egy *Médiaetika* címet viselő könyvnek csupán ennyi volna a feladata.

Zsolt Péter könyve ugyanis föltárja azt, hogy a fiatal újságírótanoncok milyen erkölcsi problémákkal találkozhatnak ma a média világában, rendet is teremt ebben a rendetlenségben, de arra nem ad választ, hogy mit kell ezekkel a problémákkal kezdeni. Ennek legfőbb oka az, hogy nem határoz meg olyan világos erkölcsi elveket, amelyeket azután az

ifjú hallgatók újságíróként később követhetnének. Zsolt Péter valójában médiaszociológiai munkát írt, amely erkölcszociológiai távlatokat is megnyit, ez azonban nagyon távol áll a médiaetikától. Előkészületnek tekinthető, és nem befejezett műnek. A könyvben rendszerezett jelenségeket egy későbbi munkának kell bevonnia az etika világába, méghozzá olyan munkának, amelyik világos erkölcsi alapvetések megfogalmazására is képes. Csak ez teszi majd lehetővé, hogy a sajtószabadság valóban működhessen hazánkban, és a szakma olyan szabályokat alkotasson önmaga számára, amelyek világos kereteket szabnak működésének.

KOVÁCS BÉLA LÓRÁNT

Bajomi-Lázár Péter: Média és társadalom

Antenna Könyvek, Budapest, 2007.

„Megváltoztatja-e a média az emberek gondolkodását és viselkedését? Manipulálja-e őket? Ki vannak-e szolgáltatva a média 'hatalmának'? Általában milyen hatást gyakorol a média a társadalomra? Miként igyekszik a média megfelelni a nagyközönség változó igényeinek? Hogyan követi és tükrözi a sajtó a társadalmi változásokat?” Elgondolkodtató kérdések sorát teszi fel a szerző új kötete fülszövegében. A válasza Györffy Miklós tesz kísérletet ajánlójában. „A társadalomba ágyazódott médiavilág a 21. század egyik nagy kihívása. Komplex ismereteket vár el a médiahatás-vizsgálatot végzőktől. A társadalom és a tömegkommunikáció kölcsönhatásának értelmezése teoretikus és empirikus kutatások talaján nyugszik.”

És valóban. A rendszerváltozás utáni Magyarország egyik alappillére a nyilvánosság. A média egyszerre segítője és kockázati tényezője a társadalmi mozgásoknak. A sajtó és szólásszabadság, a tájékoztatási kötelezettség és az információhoz való jog ma még gyermekcipőben jár. Ugyanakkor az emberek

gondolkodásában és viselkedésének formálásában elengedhetetlen. Mediatizálódott társadalmunkban a sajtó irányítúként szolgál. A médiakutató szerző az erkölcsi és a jogi normák érvényesítését szorgalmazza könyvében. Rendkívül gazdag nemzetközi szakirodalmi áttekintésbe igyekszik integrálni a hazai médiaviszonyokat.

A kötet írója alapvetően a médiatörténetre, a politikai kommunikációra és a mediaszabályozásra összpontosít. Nem is tehetne másként. Ez a három alappillér képes a mai viszonyok tükröztetésére. A média, ezen belül az újságírás történetében áttekintést kaphatunk a sajtóágak egymásra épüléséről, ám nem hierarchikus rendjéről. A szerző sokkal inkább a komplementer hatásra fekteti a hangsúlyt. A tömegkommunikáció „kezdetleges” formájából, a könyvnyomtatás, majd az újságok megjelenéséből indul ki. A Gutenberg-galaxis és a nyomtatott sajtó világából évszázadokat ugorva, az elektronikus médiumok felé fordítja figyelmét. Ennek kezdetleges formájaként fogja fel a mozt, előbb a

néma, majd a hangos filmek megjelenését. Így érkezik el az „új média” fogalmához, a telefonhírmondón keresztül a rádióig, majd a televízió megjelenésig.

Mindeközben a sajtószabadság eszménye és ennek korai teoretikusaira hivatkozik. Így ezen belül sorra veszi a politikai, a társadalmi, gazdasági és kulturális cenzúrát. Felhívja a figyelmet a sajtó munkatársainak professzionizálódó folyamatára, a sokszínű média jelenlétére és a szakma önszabályozás fontosságára. A könyv írója különös figyelmet fordít a médialiberalizációra, az oknyomozó-tényfel-táró újságírásra, de felhívja a figyelmet az objektivitás-doktrína alaphelyzeteire.

A szerző külön foglalkozik a hírsajtó helyével és szerepével a médiában. Vonatkoztatja mindezt az írott és elektronikus sajtóra. Talán a kötet legérdekesebb része az, ahol a közönség elvárásait és a hírszelekciót igyekszik közös nevezőre hozni a szerző. Mindezt a médiumok sajtóosságainak megfelelően teszi. A korábban hírérték fogalmaként kezelt válogatást új szempontok alapján közelíti meg. Bár nem ért egyet vele, mégis azt mondja: „a rossz hír a jó hír.” Legalább is a médiafogyasztók, a médiahasználók szerint. Ebből az alapállásból kiindulva sorra veszi a hírszelekció szempontjait. A valóidejűséget, a vártalanságot, a normasértést, az érintettséget, a fontosságot, a közelséget, az érdekességet, a rekordokat, a prominenciát. A „tálalás” – mint mondja – nem sértheti a szakmai protokollt.

A kötet útbaigazítást ad a politikai kommunikáció mikéntjéről. Nem abban az értelemben persze, hogy a sajtómunkások miként cselekedjenek, hanem, hogy miként „szolgálják” ki a politikát. Nos, a szerző ebben is roppant mértéktartó. Elismeri ugyan a politika medializálódását, de nem kívánja, hogy a sajtó szervilisen fejet hajtson a szféra előtt. Ellenkezőleg. A fenntartásra figyelmeztet, az objektivitásra. Rádöbrent arra, hogy a politika igenis nekünk „játszik”. Pszeudoeseményeket gerjeszt, amire vagy lecsapunk, mert nagyot „durran”, vagy szó nélkül elmegyünk mellette. A politika minden törekvése, hogy tematizálja a közgondolkodást, a közbeszédet. Csakhogy – mint azt a szerző is világo-

san látja – nem dőlhetünk be minden feltétel nélkül ebbe a megfigyelő és megfigyelt viszonyba. Azaz: az újságírónak látnia kell, mikor és mi érdemel nyilvánosságot, vagy csak „figyelemfelkeltő” akció a médiaszereplők részéről.

Sokszor és sokan próbálták már mérni a médiahatást. Ez igen „kényes” téma. Objektív megállapítások aligha vonhatók le a következtetésekből. A fiatal médiakutató eddigi próbálkozásai azonban mindig közelebb vittek a valósághoz. Bár elméletileg közelíti meg a problémát, mégsem nélkülözi a gyakorlati hasznosítást. Ezúttal sem tehet másként. Hatás- és befogadás-vizsgálatai a média-kontextusban előremutatóak, tükrözik a valóságot. Realisztikusan látja a média közvéleményre és közviselkedésre gyakorolt hatását. Többféle modellt és elméletet dolgozott ki, a korábbi megközelítésekéből kiindulva. Ezek közül a teljesség igénye nélkül ezúttal a hatás-és befogadás, a szelektív észlelés, a napirendelmélet és a kielégülés-modellt tartom figyelemre méltónak, mint már korábban létező aspektusokat. Ezek mindegyike – kiegészítve más elméletekkel – közelebb visz a média közvetítette üzenetek értelmezéséhez.

A könyv külön foglalkozik a mediaszabályozás kérésével. Törvény és/vagy szabadság? – teszi fel a kérdést a szerző. Nos, szerintem mindkettő. Elmúltak ugyan a szigor évei, az Aczél-féle kultúrpolitika diktátumai, a három „T” – tűr, tilt, támogat – elve, de a szabad sajtóban is kell egy fajta rendnek lennie. A politikai platformok igyekeznek minél nagyobb nyilvánossághoz jutni, ám úgy vélem, ennek is megvannak a maga „játékszabályai”. Ezt erősíti bennem a szerző, aki új mediaszabályozást sürget, és nem minden alap nélkül teszi ezt. Akár a sajtó-, akár a médiatörvény meghaladta korát, aktualizálásra szorul. Még hozzá gyökeres átalakításra. Új műsorhoz új férfi kell – mondhatnám. Ennek analógiája: új médiumhoz új szabályozás kell.

És ha már a szabályozásnál tartunk: a szerző is foglalkozik korunk nagy vívmányával, a világhálóval, lánykori nevén az internettel. A mostohagyerekkel. Nem túlzás. Mindenki használja, minden következmény nélkül. Ki

jóra, ki rosszra. A digitális újságírás egyik neuralgikus pontja ugyanis, hogy ez az újonnan teret hódító médium eddig kimaradt a szabályozásból. Semmilyen törvény vagy jogszabály nem ír elő kógens útmutatót a tartalomszolgáltatóknak. Mindenki kedvére kalózkodhat a neten.

A kötet szerzőjének nem ez az első – és reményeim szerint nem az utolsó – munkája, amely nyomtatásban megjelenik. A Pulitzer-emlékdíjas médiakutató termékenysége mel-

lett a minőségre is ügyel. Könyvei ma már nélkülözhetetlenek a kommunikáció- és médiatudományban. Közérthető nyelvezete, gyakorlati példái mind az olvasót szolgálják. Ma még nem sejtjük, milyen nagy hasznát veszük pártatlan, csak a szakma írott és íratlan szabályaihoz igazodó könyveinek az elkövetkezendő esztendőkből.

NAGY ZOLTÁN

Pikó András – Wisinger István – Zöldi László: Általános médiaismeret
Dialóg Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 2007.

„Megjelent az első általános médiaismereti tankönyv.” Ezzel kezdő ajánlóját egyik hetilapunk jó nevű publicistája. Majd így folytatja: „Érdeklő? Nem érdeklő?” – Engem érdekelt. Annak ellenére, hogy az „első” megjelölés némi gyanút keltett bennem. Már csak annak okán is, hogy a mesterség művelőjeként, az utóbbi tíz évben magam is több tucat hasonló módon aposztrofált szakirodalmat olvastam.

Kétségeim sajnos beigazolódtak. A három elismert médiaművelő ez alkalommal nem alkotott igazán nagyot. Merem ezt mondani már csak azért is, mert eddigi munkásságuk jó ismerői közé tartozom. Becsülöm is őket. A kötet szerzői azonban most röpdolgozatot készítettek. Na jó, szakdolgozatot írtak.

„Látszólag jól állunk médiaismereti könyvekkel” – ismerik el a bevezetőjük első mondatában a szerzők. Én is erről beszélek. Csak-hogy kevés a minőségi mű. Tankönyv formájában pedig különösen. Nos, ez a kötet sem ezek sorába iratkozik fel. Nem vitatva a jó szándékot, úgy vélem: könyvük csupán egy a sok közül. Kétségtelenül sok hasznos ismeretet tartalmaz, de nem konzisztensen. Legtöbb, mindössze néhány soros alfejezete így aztán csak a felvetés szintjén marad. Ez pedig kevés azoknak, akik újságíróként, intézményi kommunikátorként, marketingesként szeretnének ismereteket szerezni.

„Nem állíthatjuk, hogy minden igényt kielégítünk” – mentegetőznek a szerzők. Kár ezt még deklarálni is, úgymint észreveszi az olvasó. Tudom persze, a teljességre legfeljebb csak törekedni lehet, ám ez esetben is igaz a mondás: „aki sokat markol, keveset fog.” Eleve lehetetlen egy kétszáz oldalas könyvben a médiáról általánosságban szólni, bemutatni az írott sajtó működését, beszélni a rádiózásról, górcső alá venni a televíziózást. (Merthogy ez a könyv négy főfejezete.) Különösen úgy, hogy – ami egyébként nem baj – fotók, ábrák, grafikonok töltenek meg oldalakat, elvéve a helyet ezzel a szöveges közléstől. Ha pedig még az alfejezetenkénti összefoglaló kérdéseket és az „*írások amelyeket érdemes hozzáolvasni a fejezethez*” című részeket is ideszámítom, az effektív tartalom a kötet felére zsugorodik. Ez utóbbi két szerkesztési szempontot megítélésem szerint mellőzni lehetett volna. Mi szükség van például ilyen kérdésre, hogy: „Szakmai szempontból hogyan jellemeznéd a rádiósok képzeletbeli szakmai buliját?” Vagy: „Miért tekintjük a televíziót egyszerre háztartási gépnek és szellemi hűtőszekrénynek?” Az egyes fejezetekhez ajánlott olvasmányoknak pedig a könyv végén, a felhasznált irodalomban lenne a helyük. (Már csak azért is, mert a fejezetek ezekből az „ajánlásokból” is építkeznek.)